

KAJUHOVO DOPISOVANJE S SILVO PONIKVAR

Kričal bi od žalosti in sreče, tako Te ljubim.

Kajuh, iz pisma Silvi Ponikvar

Korespondenco, rokopise pesmi, šolske zvezke, fotografije in dokumente Karla Destovnika Kajuha, ki so last družine Mešič, hranimo v naši digitalni domoznanski zbirk. Gradivo je dostopno na posebnem računalniku na domoznanskem oddelku v Mestni knjižnici Velenje.

Avtorica: Andreja Jurkovnik

Oblikovalec: Peter Groznik - Peč

KNJIŽNICA
KNJIŽNICA VELENJE

Po Kajuhovem prihodu iz gestapovskega zapora v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, kjer je bil zaprt nekaj tednov, se je njegovo preganjanje nadaljevalo. Nemci so ves čas nenehno poizvedovali za njim in jih še tako vztrajno zatrjevanje staršev, da je odšel na nadaljnje šolanje v Ljubljano, ni zadovoljilo. Sredi septembra leta 1941 se je Kajuh vendarle umaknil v Ljubljano. Takoj po prihodu v Ljubljano je začel navezovati stike z vidnejšimi kulturnimi delavci, ki jih je poznal že pred vojno ter se aktivno vključil v ljubljansko partijsko organizacijo. Da se je lahko svobodno gibal po Ljubljani, je uporabljal ponarejene dokumente z imenom Drago Jeran.

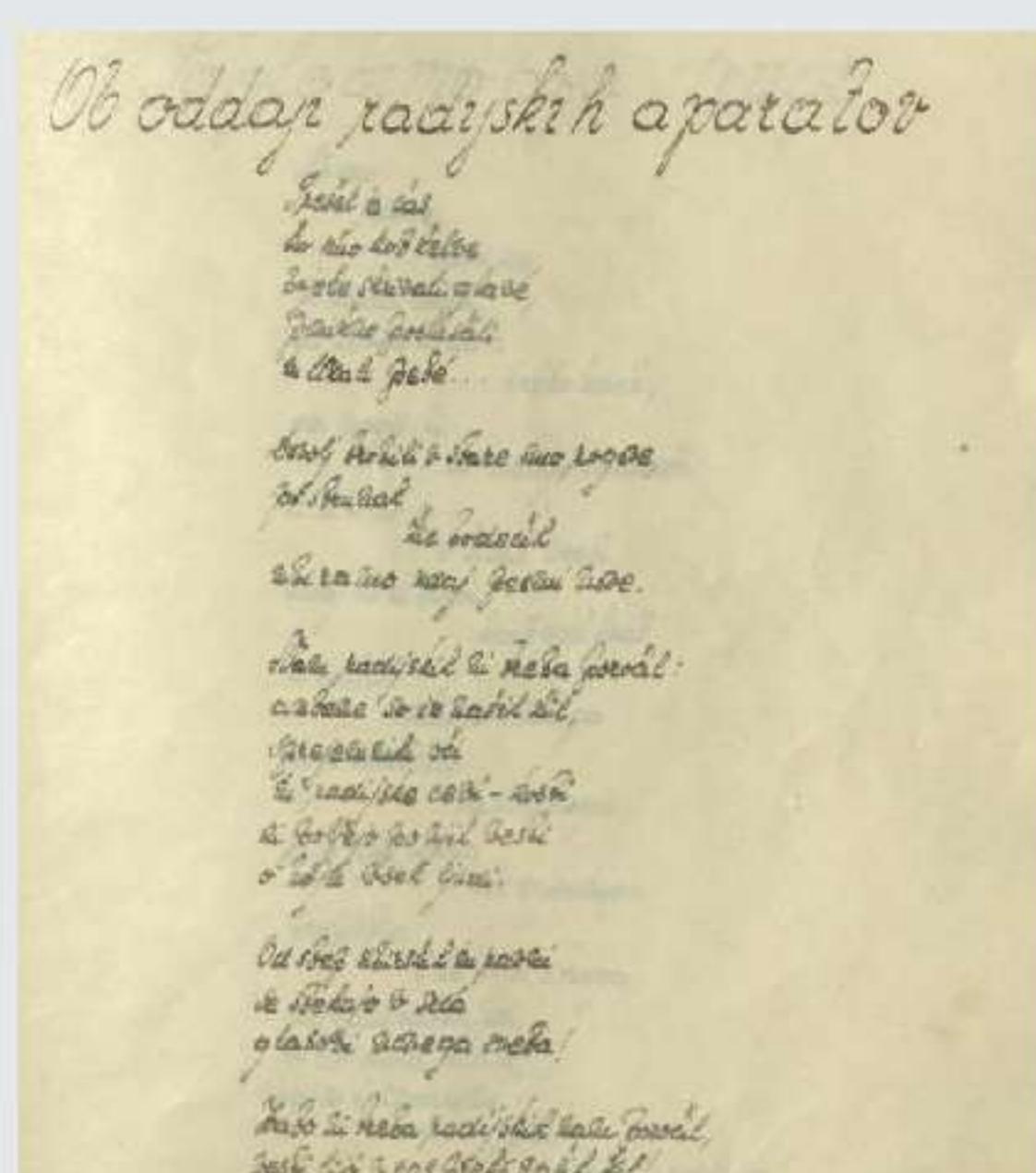

Leseni španski jezdeci, ki jih je postavila italijanska vojska na Šentjakobskem mostu med 2. svetovno vojno.

Pomembno propagandno vlogo je imel ilegalni radijski program Kričač. Kričačovo oddajanje se je začelo s tiktakanjem ure in s slovensko himno (Naprej zastava slave). Radio je oddajal s 23 različnih lokacij. Kljub temu, da so ga italijanske okupacijske oblasti vztrajno iskale z najmodernejšimi tehničnimi pomočki, ga zaradi hrabrosti in iznajdljivosti radijskega aktiva ter požrtvovalnosti družin, ki so mu nudile zavetje, niso mogli izslediti. Aprila 1942 so oddaje prenehale, ker so okupatorji pobrali vse radijske sprejemnike. Takrat je nastala Kajuhova pesem z naslovom Ob oddaji radijskih aparatov.

Sprehod po Tivoliju, 8. oktober 1941, od leve proti desni: Zdenko Zavadlav, Karel Destovnik - Kajuh, Mirko Šusteršič in Branko Perhne

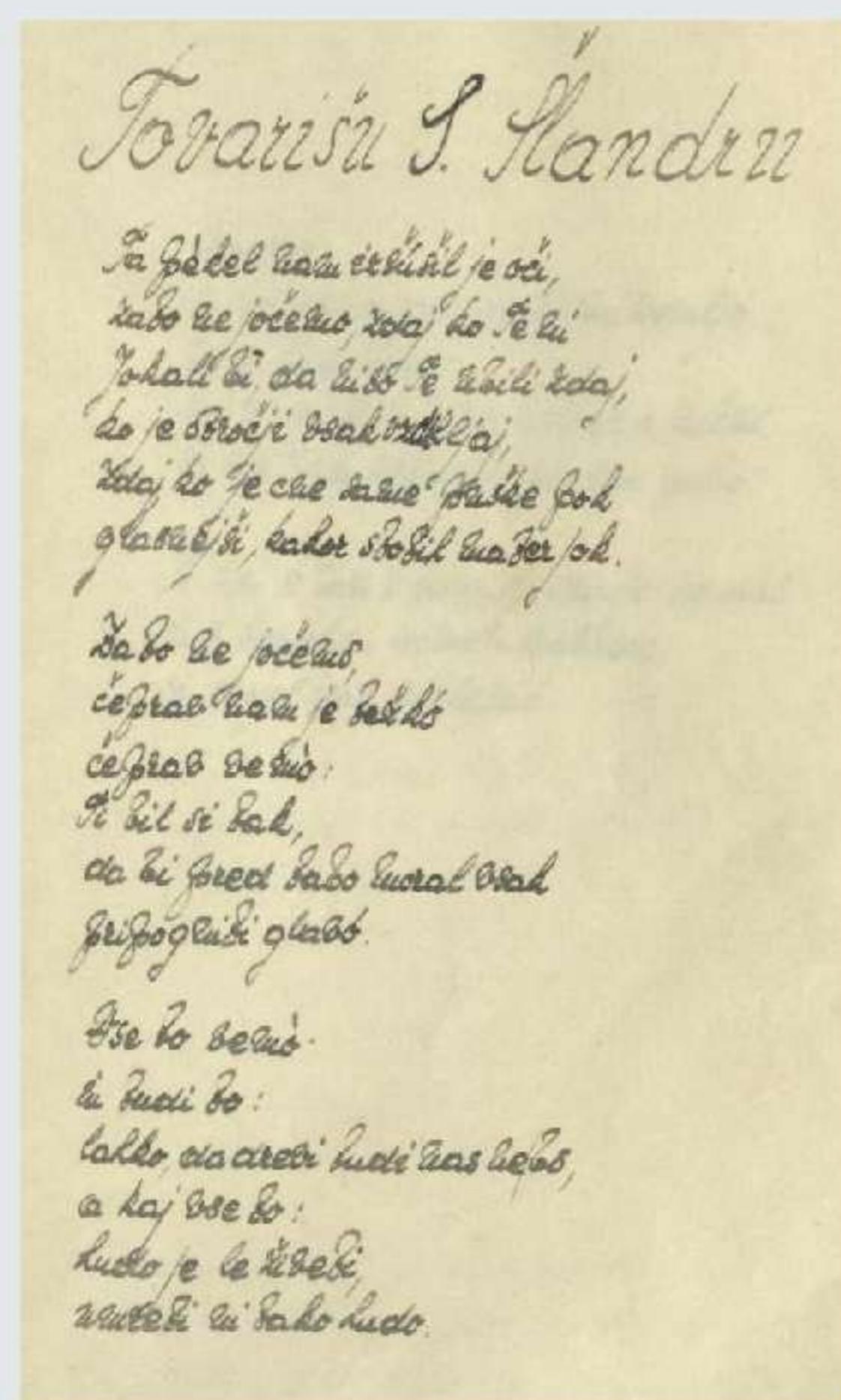

Replika radijskega oddajnika Osvobodilne fronte, imenovanega Kričač (Foto: Muzej novejše zgodovine Slovenije)

Od leve proti desni: Silva Ponikvar, Karel Destovnik - Kajuh, Luka Pozzeto, Fanči Ponikvar

S skupino somišljenikov so prirejali literarne večere v Zavadlavovem stanovanju. Ker so okupacijske oblasti uvedle policijsko uro, recitacije pa so se zavlekle pozno v noč, so ostali poslušalci pri Zavadlavovih do jutra in zapuščali stanovanje po policijski uri. Ena prvih pesmi po prihodu v Ljubljano je bila posvečena Slavku Šlandru.

Od desne proti levi: Karel Destovnik - Kajuh, Silva Ponikvar, Fanči Ponikvar, Luka Pozzeto

Od leve proti desni: Silva Ponikvar, Karel Destovnik - Kajuh, Fanči Ponikvar, Luka Pozzeto

Konec decembra se je porodila zamisel o skupnem praznovanju novega leta 1942 pri Zavadlavovih. Zamisel je bila navdušeno sprejeta, priprave na praznovanje so si razdelili in se ga tudi takoj lotili. Praznovanja so se udeležili poleg Zavadlavovih še Milan Pogačnik, Lucija Pozzeto, Bojan Štih, kitarist Leon Ponikvar s sestrami Fanči in Silvo, Kajuh in še neki harmonikar. Ob tem praznovanju se je Kajuh spoznal s Silvo Ponikvar. Silva Ponikvar, dekle iz družine, v kateri je bilo devet otrok, je bila deset let starejša od Kajuha. Ko sta se Silva in Kajuh spoznala, se ji je Kajuh predstavil, da je star sedemindvajset let, torej si je prištel sedem let. Silva se je izučila za šiviljo. Kot vsi Ponikvarjevi je imela razvit posluh in lep glas, zato je kmalu opustila šiviljski poklic in poklicno dela v opernem zboru.

Silva Ponikvar, okoli leta 1940

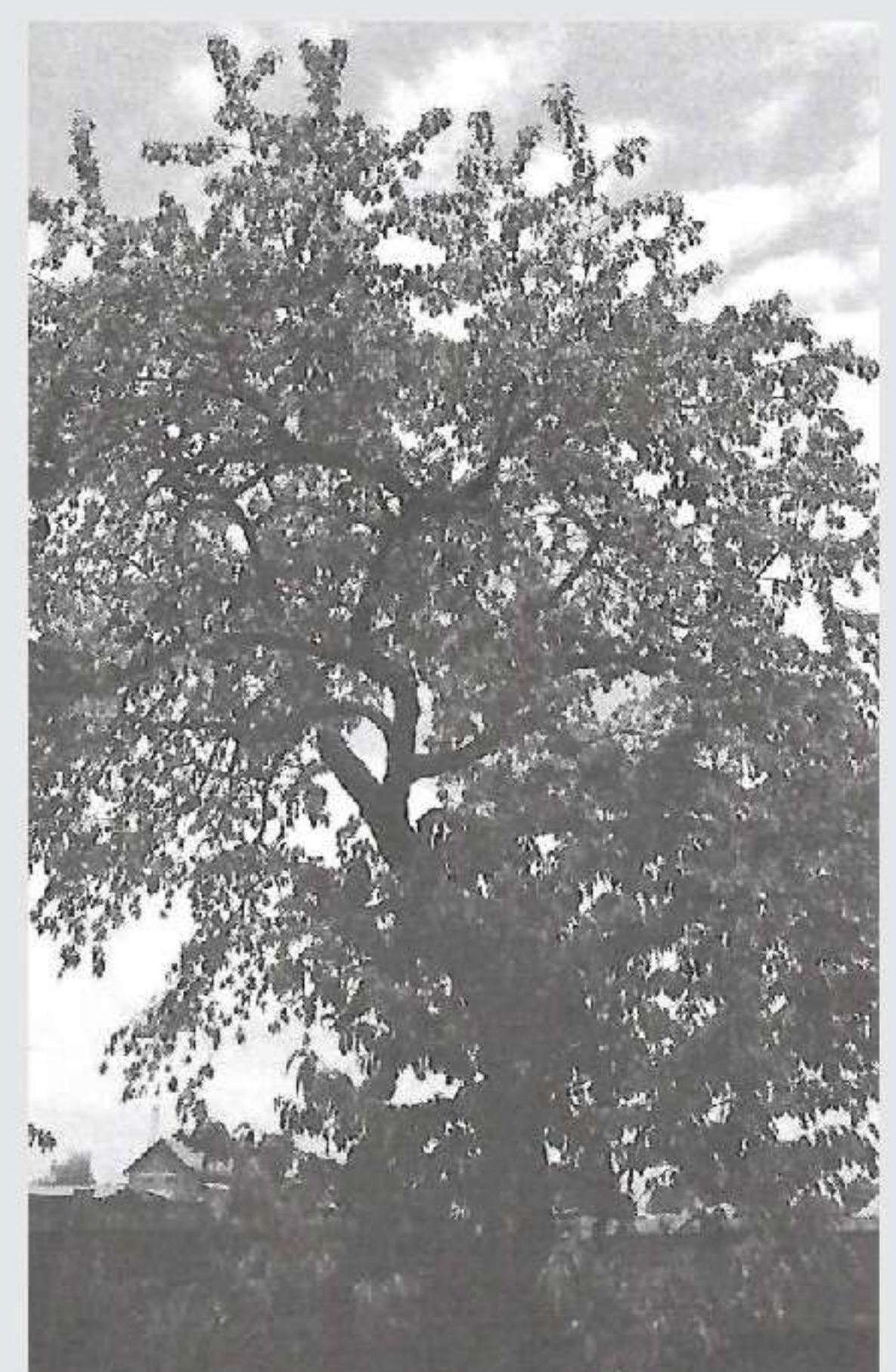
Traviata, zboristke v ljubljanski operi; Mila Kačič, Silva Ponikvar, Magda Medvešek, okoli leta 1939

Ponikvarjeva hiša na Vošnjakovi 22

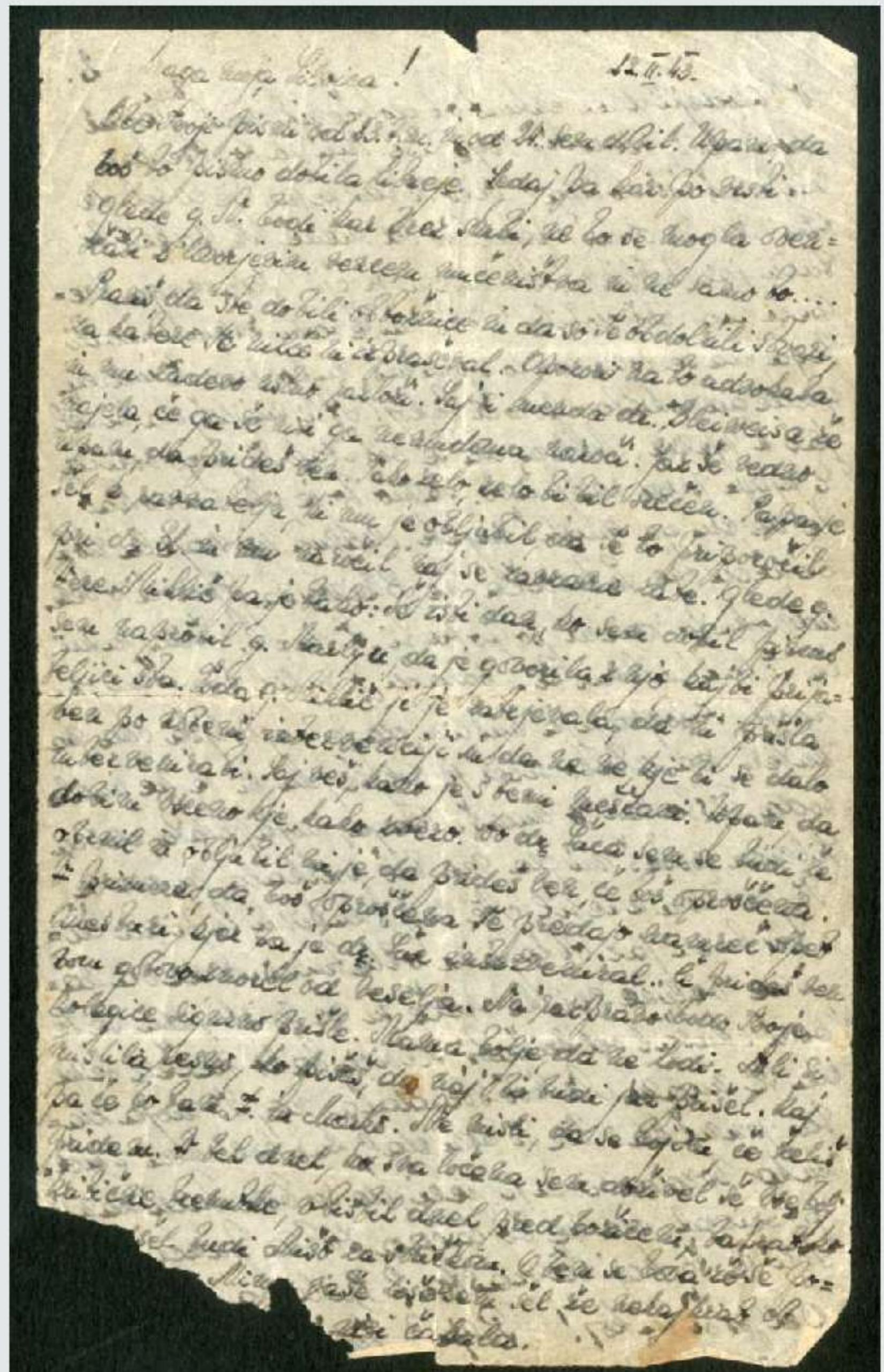
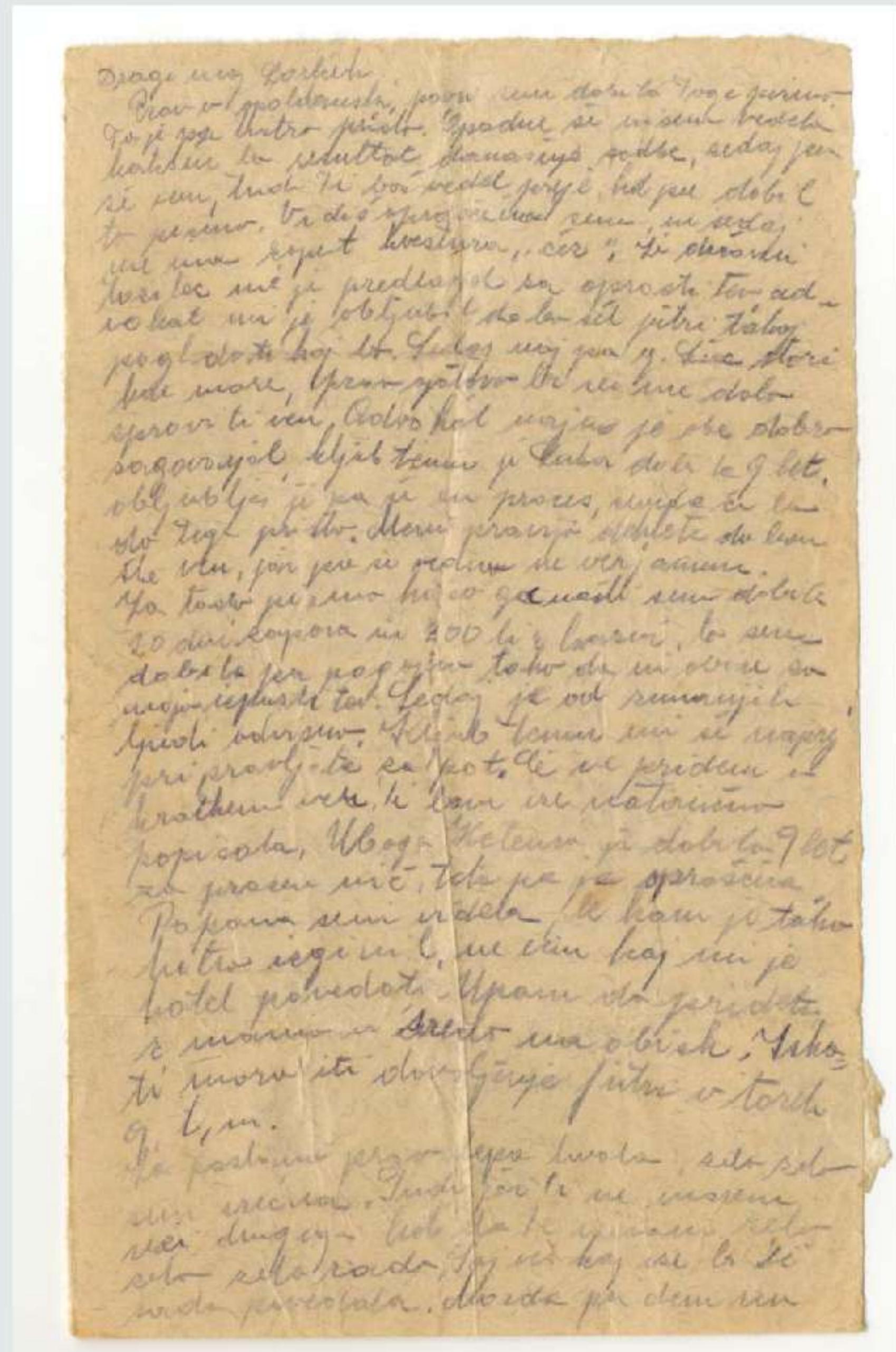
Berta Ponikvar (mati Silve Ponikvar), Silva Ponikvar, Karel Destovnik - Kajuh, Luka Pozzeto, Fanči Ponikvar

Češnja na Vošnjakovi 22

Kot ilegalec v okupirani Ljubljani je večkrat doživel razburljive dogodke, ki pa so se končali brez večjih posledic. Septembra 1942 so italijanski vojaki pri Ponikvarjih poizvedovali za Karlom Destovnikom. Vojaki so bili v kuhinji, ko je nenadoma iz sosednje sobe prišel Kajuh in vprašal koga iščejo. Ko mu je Fanči povedala, da poizvedujejo za nekim Karлом Destovnikom, o katerem niso nikoli slišali, jim je povsem mirno odgovoril, da tudi sam človeka s takim imenom ne pozna. Italijanski vojaki so po krajšem oklevanju odšli, ilegalci, ki so se tedaj zadrževali v hiši, pa so se morali za nekaj časa umakniti. Zaradi Kajuhove varnosti in ker so se v hiši zadrževali stalni ilegalni prebivalci, so na podstrešju zgradili skriven prostor.

V začetku decembra leta 1942 so v zgodnjih jutranjih urah odgnali iz hiše Lucijo Pozzeto, Silvo Ponikvar in njeno mamo. Bile so osumljene sodelovanja z narodnoosvobodilnim gibanjem. V hiši so bili še Kajuh, Rudi Janhuba in njegova žena Hilda, ki so se skrili na podstrešju in se tako izognili aretaciji. Italijanski vojaški policisti so Silvo najprej odpeljali na kvesturo. Kvestura je imela tudi svoje preiskovalne zapore, ki so bili hkrati mučilnice pri zasliševanjih. Iz korespondence s Kajuhom je mogoče razbrati, da so Silvo iz kvesture odpeljali v zapor. Ko je bila Silva v zaporu, je lahko s Kajuhom komunicirala le preko pisem, osebni stiki so jima bili onemogočeni. Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana hrani 26 Silvinih pisem ter 12 Kajuhovih pisem. Pisma nudijo dragocen vpogled v enega izmed umetniško najpomembnejših literarnih obdobjij mladega, prezgodaj umrlega pesnika.

Dragi moj Korlček!

Prav v opoldanski pavzi sem dobila Tvoje pismo. To je pa hitro prišlo. Opoldne še nisem vedela, kakšen bo rezultat današnje sodbe, sedaj pa že vem, tudi Ti boš vedel preje, kot pa dobil to pismo. Vidiš, oproščena sem ...

... Srbečico imam pa grozno, danes je še posebno hudo, ker mi je le šlo precej na živce. Če moreš, pridi jutri kaj mimo, samo ne obnašaj se tako napadno, saj se boš naenkrat znašel tu notri, zato pazi. ... Zelo zelo Te imam rada in Te poljubljam.

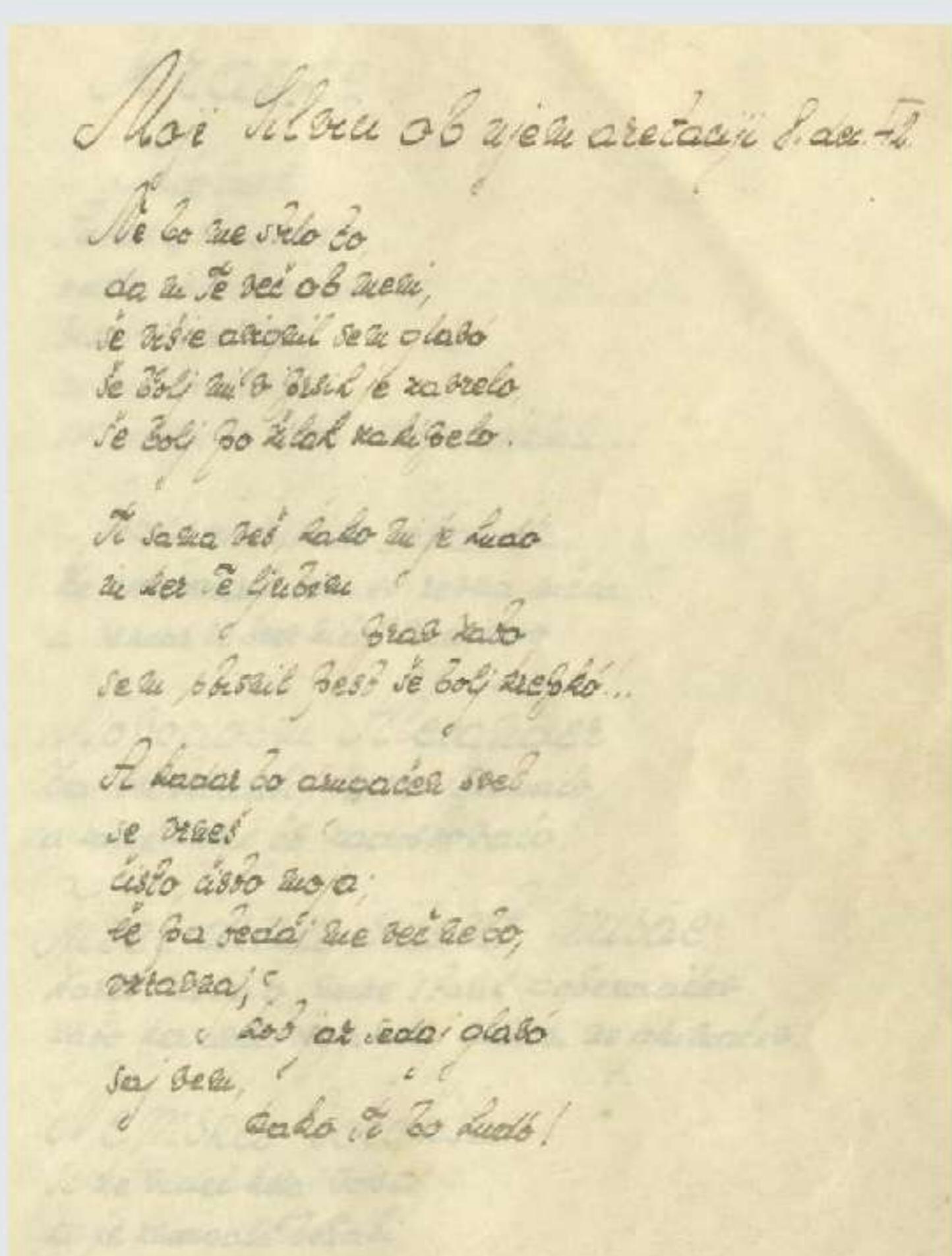
Si

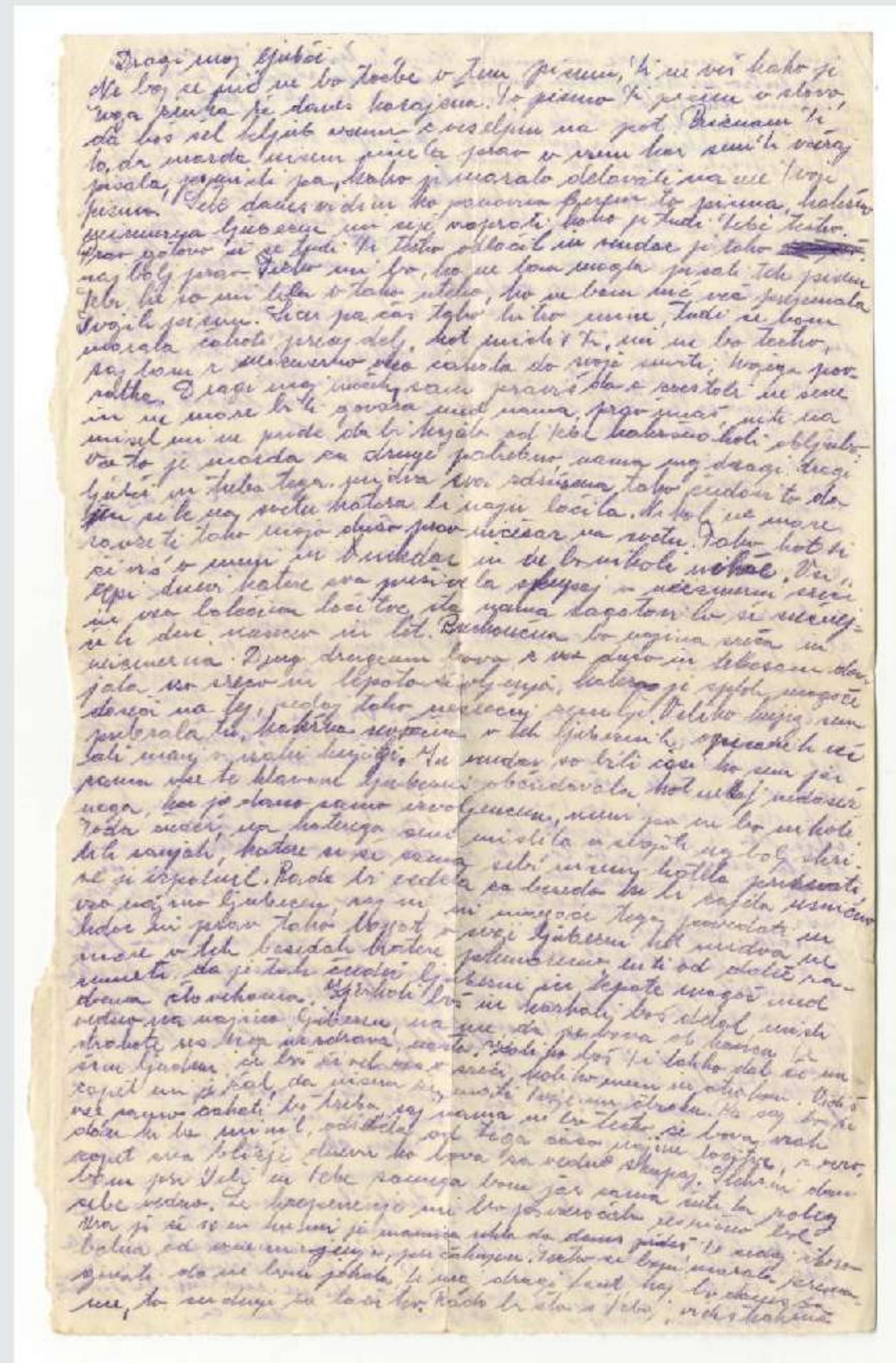
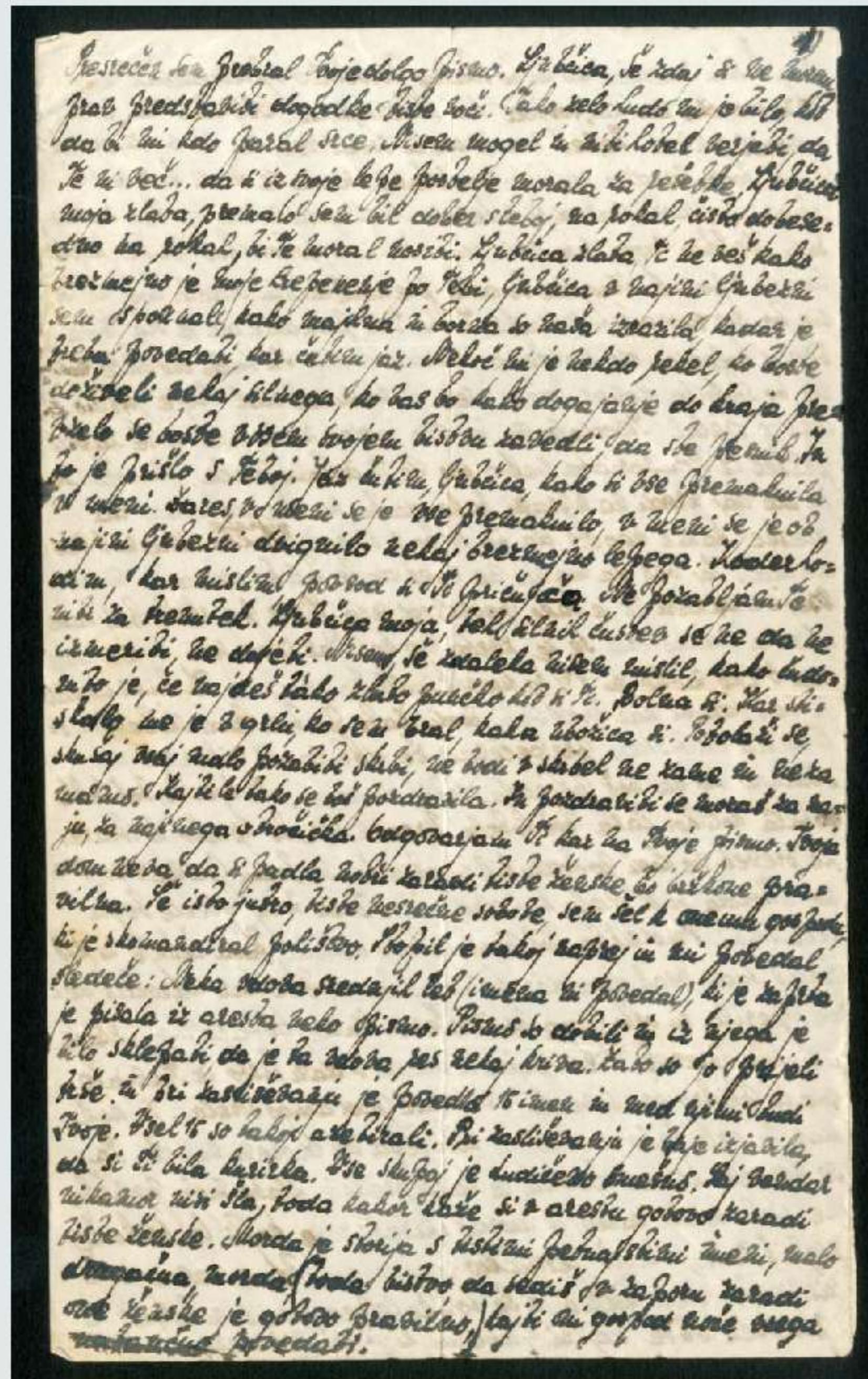
Silva Ponikvar, Karel Destovnik - Kajuh, Luka Pozzeto, Fanči Ponikvar

... Če prideš ven, bom gotovo znored od veselja. Na razpravo bodo Tvoje kolegice sigurno prišle. Mama bolje, da ne hodi. Ali si mislila resno, ko pišeš, da naj bi tudi jaz prišel. Kaj pa če bosta tam F. in Marko. Ne misli, da se bojim, če želiš, pridem.

... Ne veš, s kakimi lepimi čustvi tudi jaz obhajam obletnico dneva najine velike, velike sreče, in ne misli, da se Te bom skušal odkrižati. Silvica, kako srečen sem, da Te imam. Ne boš stradala, ne, Ti moja zlata punčka. Vse Ti bom dal, kar koli bom imel. Poljub tvoj ...

Po Silvini prvi izpustitvi iz zapora sta se s Kajuhom zaročila, junija pa sta se nameravala poročiti. Do poroke nikoli ni prišlo, saj so Silvo 27. maja 1943 Italijani ponovno zaprli. V pismu Kajuhu navaja, da jo je ovadila škodoželjna vdova, ki naj bi živila v soseščini. Kaže pa, da tudi Italijani niso imeli dovolj uporabnih podatkov o njenem ilegalnem delu, ker je dolgo niso zaslišali ali jo obtožili česa konkretnega. Brez prave obtožnice je ostala zaprta vse do konca okupacije in še nekoliko dlje. Ko se je Kajuh pridružil partizanom, avgusta 1943, je bila Silva v zaporniškem bolniškem oddelku. Nekaj dni pred odhodom jo je obiskal, tedaj sta se zadnjič videla.

Presrečen sem prebral Tvoje dolgo pismo. Ljubčica, še zdaj si ne morem prav predstaviti dogodkov tiste noči. Tako zelo hudo mi je bilo, kot da bi mi kdo paral srce. Nisem mogel in niti hotel verjeti, da Te ni več ... da si iz svoje lepe postelje morala za rešetke.

... Zame, ljubčica moja zlata, ne skrbi preveč. Sicer pojem iz dneva v dan tisto iz Traviate, malo prikrojeno: »Vsako noč pod drugo streho ...« in kak dan je celo tako, da mislim, niti tega ne morem zapeti.

... Bodim mirna in potolažena, zdaj vidim, da se od same ljubezni tudi da živeti, pa čeprav nisva skupaj. Odpiši mi kmalu. Mnogo, mnogo poljubov, alijih tudi Ti čutiš, Ljubči?

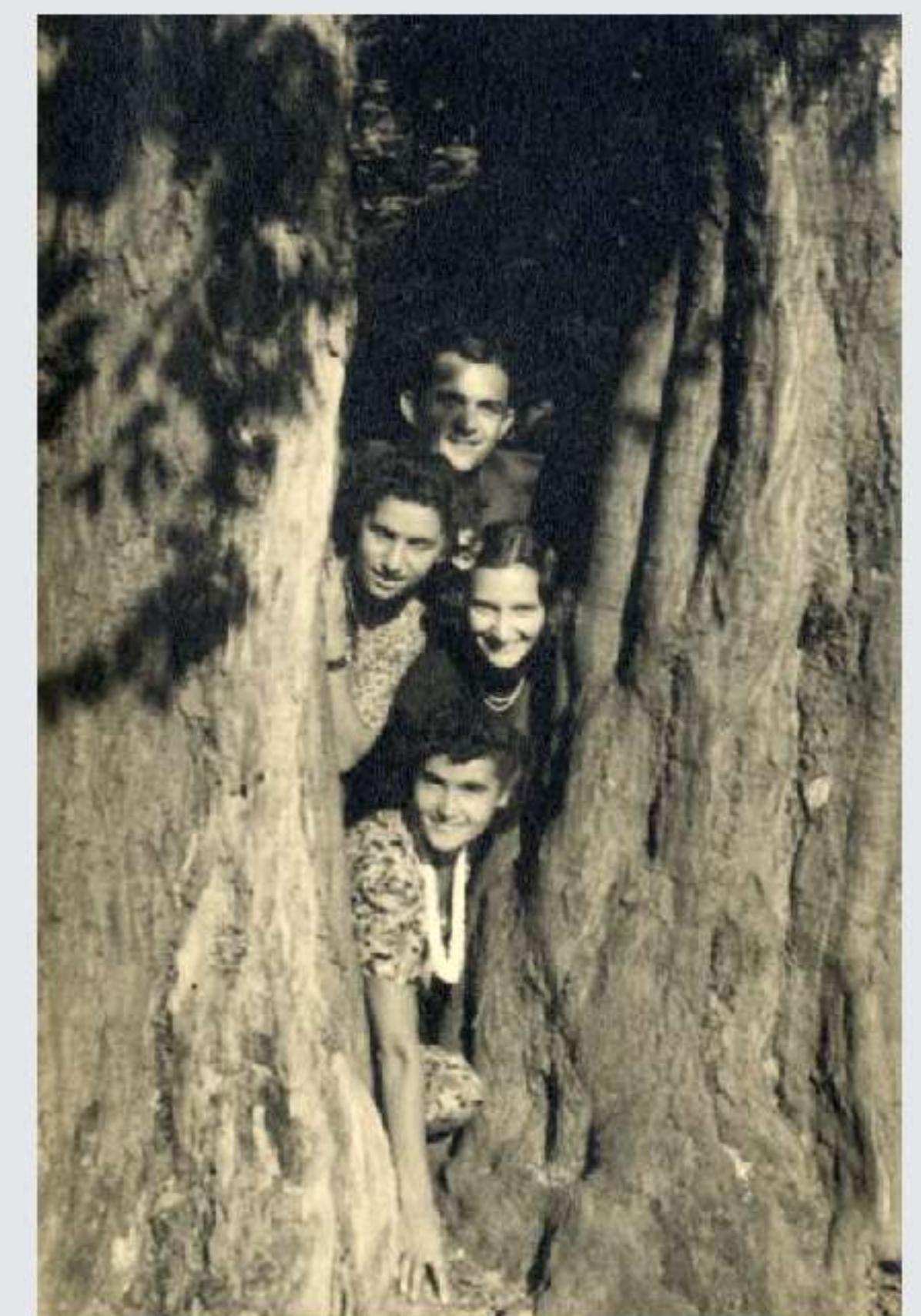
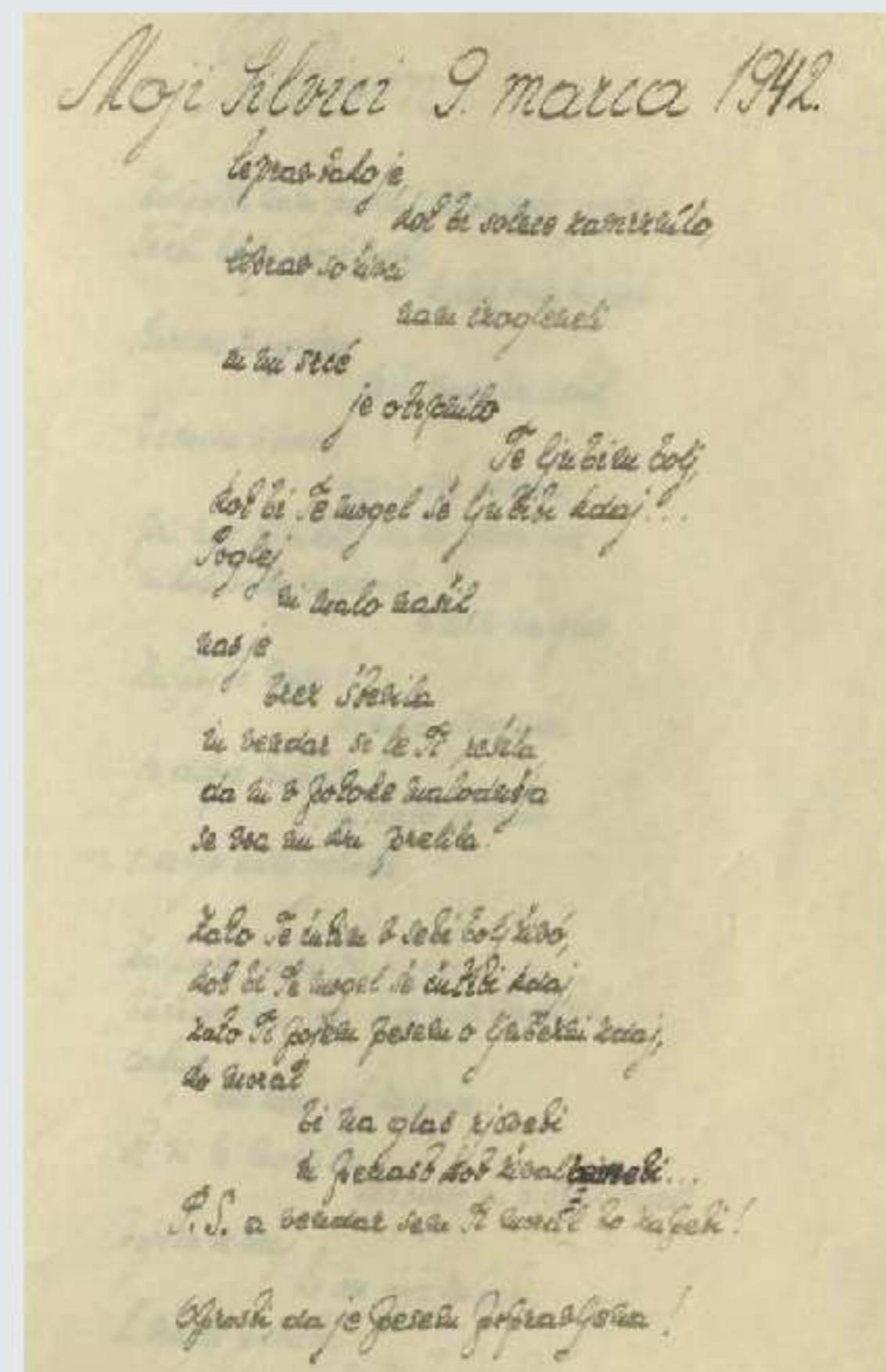
Na vrtu pri Ponikvarjevih, od leve proti desni: Silva Ponikvar, Karel Destovnik - Kajuh, Luka Pozzeto, Fanči Ponikvar

Dragi moj ljubči!

Ne boj se, nič ne bo tožbe v tem pismu, Ti ne veš, kako je Tvoja ženka že danes korajžna. To pismo ti pišem v slovo, da boš šel kljub vsemu z veseljem na pot.

... Šele danes vidim, ko ponovno berem to pismo, kakšna neizmerna ljubezen mi sije nasproti, kako je tudi Tebi težko. Prav gotovo si se tudi Ti težko odločil, in vendar je tako najbolj prav. Težko mi bo, ko ne bom mogla pisati teh pisem Tebi, ki so mi bila v tako utehu, ko ne bom nič več prejemala Tvojih pisem. Sicer pa čas tako hitro mine, tudi če bom morala čakati precej delj, kot misliš Ti, mi ne bo težko, saj bom z neizmerno voljo čakala do svoje smrti Tvojega povratka.

Neskončno dolgo Te poljublja Tvoja ženica.

Karel Destovnik - Kajuh, Fanči Ponikvar, Luka Pozzeto, Silva Ponikvar

Silva Ponikvar in Karel Destovnik - Kajuh v ljubljanskem Tivoliju leta 1942

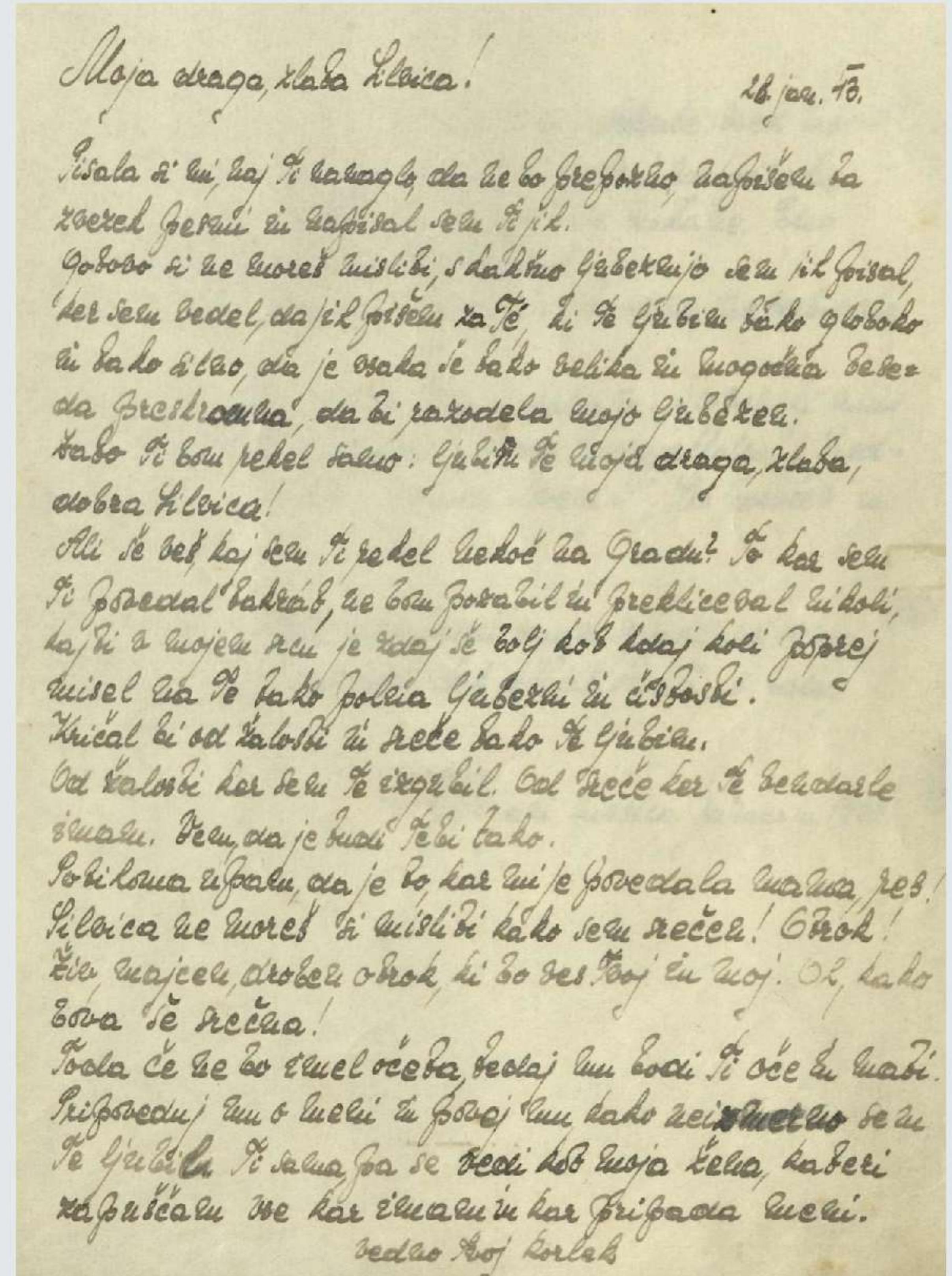
Pisma in fotografije ter zvezek s pesmimi je Kajuh avgusta 1943, pred odhodom v partizane, zavil v nepremočljivo platno, dal v okrog 40 centimetrov dolgo "konservo", kot jo imenuje Silva, oziroma škatlo od piškotov in jo zakopal pod češnjo na Vošnjakovi ulici 22. Škatlo s pesmimi je Silva izkopala aprila 1945 zato, ker so takrat odkrili skrivališče na podstrešju in se je bala, da bi belogardisti našli tudi te pesmi. Skrila jih je drugje ter jih ponovno izkopala po osvoboditvi.

SAMO EN CVET

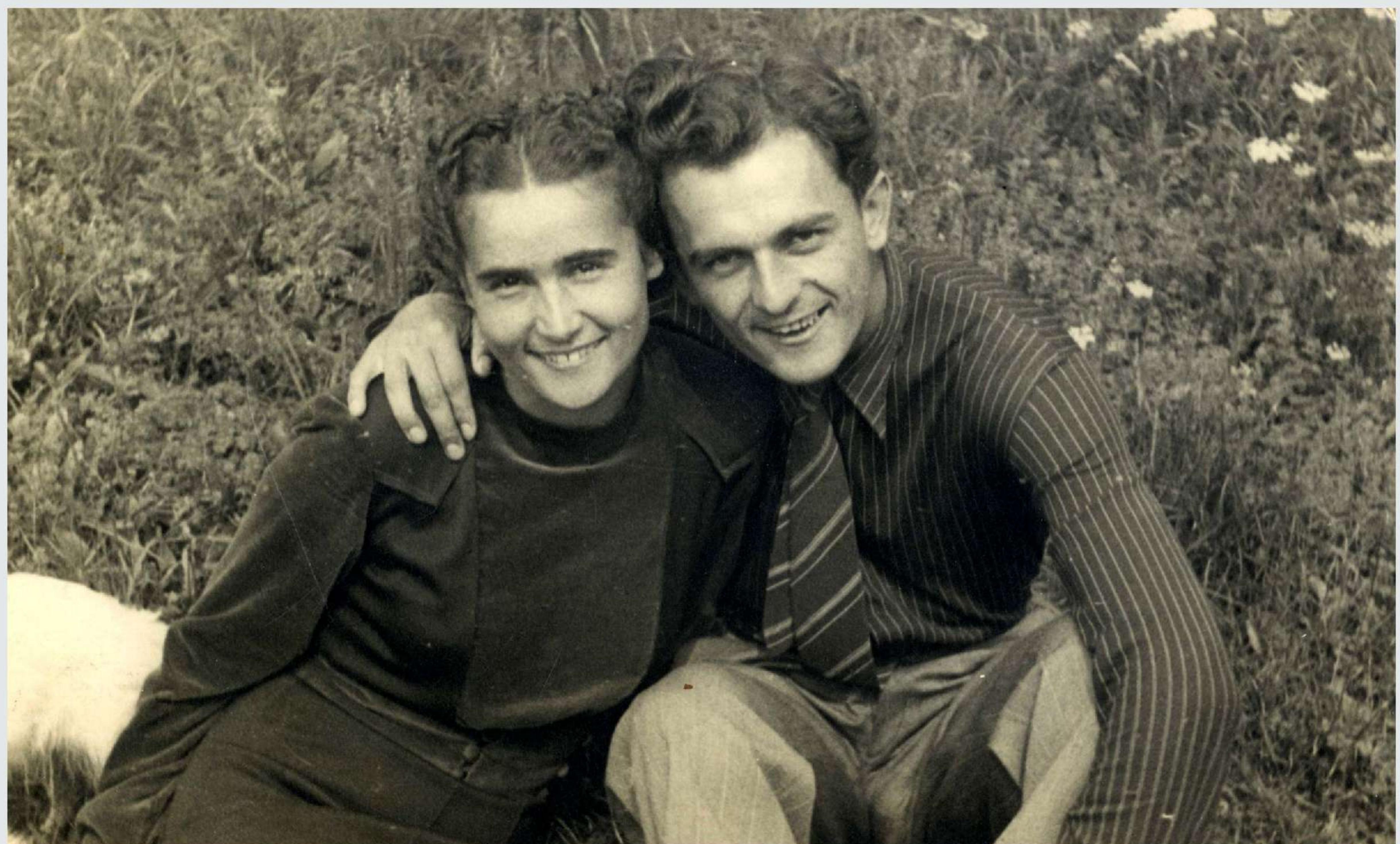
*Samo en cvet, en češnjev cvet,
dehteč in bel
odlomi, moja draga!
Ne bom ga za klobuk pripel,
ne bom ga v gumbnico si del,
odlomi ga, odlomi, draga!*

*Jaz bom ljudem poslal ta cvet,
vsakomur, ki na križ pripet
trpi v pomladni tej ...
In glej, ta drobni češnjev cvet
bo v njih izbrisal malodušja sled
in spet razčaril tožni jim pogled.*

*Samo en bel, en češnjev cvet
odlomi, moja draga,
saj veš, kako vsak tak pozdrav
človeku za rešetkami pomaga.*

Pismo iz zvezka s pesmimi, ki ga je Karel Destovnik - Kajuh posvetil Silvi Ponikvar

Silva Ponikvar in Karel Destovnik - Kajuh